

ARVIOINTIMITTARI KUNTOUTTAVAN SOSIAALITYÖN KEHITTÄMISEN VÄLINEENÄ

Johdanto

Artikkelissa tarkastellaan Valtaväylä-projektissa (2009–2012) kehitetyn arviointimittarin toimivuutta kuntouttavan sosiaalityön kehittämisen välineenä. Vastausta haetaan tarkastelemalla mittarin tuottaman tiedon luotettavuutta ja mittarin vakautta tiedon tuottamisessa. Mittauksen validiteettia ja reliabilitteettia arvioidaan elokuussa 2011 käytössä olleiden asiakasvastausten perusteella. Lopuksi pohditaan, miten mittarin tuottama tieto soveltuu kuntouttavan sosiaalityön kehittämiseen.

Arviointimittari on kehitetty yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Valtaväylä-projektin arvioinnista vastaavan Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa (Kivipelto, Kotiranta, Päälysaho & Hemminki 2010). Mittarissa on huomioitu kuntouttavan sosiaalityön näkökulma, joka korostaa asiakkaiden omaehtoisen selviytymisen, elämänhallinnan ja elämänlaadun palauttamista ja ylläpitämistä. Artikkelissa sovelletaan laajennettua käsitystä kuntoutuksesta, jossa vajaakuntoisuutena nähdään myös työttömyyteen liittyvät vaikeudet ja erilaiset elämänhallinnan ongelmat (Liukko 2006, 20–21). Artikkelissa keskitytään arviointimittarin toimivuuden tarkasteluun, joten projektin tuloksia ei esitellä. Tulokset on raportoitu kokonaisuudessaan erillisessä arviointiraportissa (Hemminki & Päälysaho 2012).

Kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi

Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -julkaisussa Antti Särkelä määrittelee kuntouttavan tehtävän yhdeksi sosiaalityön päätehtäväksi. Kuntouttava tehtävä tarkoittaa sitä, että jokaiselle kansalaiselle on turvattava edellytykset päästä mukaan yhteiskunnan normaaleihin toimintoihin, kuten oikeus asumiseen, työhön ja harrastuksiin. (Särkelä 2004, 40.) Kuntouttava sosiaalityö nähdään merkitykselliseksi tilanteissa, joissa ihmisten ja ryhmien täysivaltainen toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa (Sosnet 2009–2012, 4). Tyypillisesti aikuisten asiakkaiden kohdalla vaikeita tilanteita aiheuttavat työttömyys, asunnottomuus sekä terveydelliset ja taloudelliset ongelmat.

Kuntouttavan sosiaalityön tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja parantaa asiakkaan elämänhallintaa (Tuusa 2005, 32–33). Jos asiakas on esimerkiksi työtön, tavoitteena on parantaa asiakkaan työnhakuvalmiuksia ja työllistymisedellytyksiä (Liukko 2006, 114).

Työllistymisedellytysten luomiseen voidaan käyttää erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja, kuten räätälöimällä kuntouttavaa työtoimintaa asiakkaiden tarpeiden mukaan siten, että se edistää henkilön elämänhallintaa ja pääsyä työmarkkinoille (Kuntoutusselonteko 2002, 15). Vuoden 2002 Kuntoutusselontekossa on tuotu esiin, että toimenpiteiden tulisi kohdistua myös ympäristöön. Kuntoutuksessa

on siten erilaisia painotuksia. Emansipatorisessa mallissa pyritään lisäksi tukemaan voimakkaasti ihmisten tietoisuutta, joka edistää ulospääsyä rajoittavasta ja hallitsevasta kontrollista (Tuusa 2005, 34–35). Tietoisuus auttaa avaamaan vaihtoehtoja ja muuttamaan olemassa olevia rakenteita ja mahdollisuuksia.

Valtaväylä-projektin tavoitteet kohdistuivat erityisesti työttömien henkilöiden toimintakyvyn, osallisuuden ja työllistymisen tukemiseen ja edistämiseen. Hankkeen tavoitteena oli aikuissosiaalityön asiakkaiden terveyden, toimintakyvyn ja osallisuuden lisääntyminen sekä köyhyyden ja syrjäytymisen väheneminen. Lisäksi pyrittiin osatyökykyisten, vammaisten ja työmarkkinoilta sivussa olleiden asiakkaiden työllistymismahdollisuuksien paranemiseen, työelämässä pysymiseen ja pitkään toimeentulotukea saaneiden asiakkaiden tukiriippuvuuden vähentämiseen.

Yleisimmin kuntouttavan sosiaalityön yhteydessä käytetään psykososiaalisia ja valtaistavia menetelmiä. Luonteenomaisia käytäntöjä ovat myös palveluohjauksellisuus, moniammatillisuus ja verkostoituva työtapa. (Karjalainen 2011; 2012, 162–163; Liukko 2006, 102–103.) Projektissa tavoitteet ja niihin soveltuvat menetelmät räätälöitiin tilannekohtaisesti. Kuntouttavan sosiaalityön tavoitteita ei voida saavuttaa ilman, että työhön kytetään myös vaikuttaminen asiakkaan osattomuutta tai syrjäytymistä aiheuttaviin tekijöihin (Särkelä 2004, 41).

Vaikka kuntouttavaa sosiaalityötä on tutkittu viime vuosina yhä enemmän, on sen kehittämistarve edelleen ilmeinen (Karjalainen 2011; 2012, 188). Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena on kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuus, jota Suomessa on tutkittu joidenkin hankkeiden ja kehittämistoimien yhteydessä (esim. Karjalainen 2012; Karjalainen & Blomgren 2004). Vuoden 2002 Kuntoutusselonteossa kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnille asetetaan erityinen paino. Kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi on tärkeää, koska kuntoutukseen sisältyy jo käsitteenä lupaus asiakkaalle tilanteen kehittymisestä parempaan suuntaan. On saatava esiin, millaiset työmenetelmät ja palvelu-

jen organisointitavat ovat vaikuttavia erilaisien ryhmien kanssa työskennellessä (Karjalainen 2012, 189). Vaikuttavuuden arvioinnin avulla kuntouttavan sosiaalityön menetelmiä voidaan kehittää asiakkaiden tarpeita vastaavaan suuntaan (Liukko 2006, 25–26, 116).

Arviointimittarin kehittämiprosessi

Mittarilla tarkoitetaan kysymysten ja väittämien kokoelmaa, joiden avulla pyritään saamaan tietoa arvioitavista ilmiöistä (Vehkalahti 2008, 12). Tuusan (2005, 59) mukaan työllistymisprosenttien rinnalle kuntouttavan sosiaalityön arviointiin tarvitaan asiakkaan omaa kokemusta ja elämänhallinnan parantumista kuvaavia mittareita. Tällainen on esimerkiksi Kelan käyttämä GAS-menetelmä (Autti-Rämö, Vainiemi, Sukula & Louhenperä 2011). Kansainvälisesti sosiaalityön arviointiin on käytössä lukuisia määriä erilaisia menetelmiä ja mittareita. Valtaväylä-projektissa päädyttiin kehittämään oma mittari, koska valmiit mittarit eivät soveltuneet arvioinnin tavoitteisiin ja tarpeisiin.

Mittarilla oli tarkoitus saada tietoa siitä, miten asiakkaiden tilanteet muuttuivat projektin aikana ja mikä merkitys käytetyillä työmenetelmillä oli tavoitteiden saavuttamisessa. Sen vuoksi mittarissa sovellettiin tapauskohtaisen arvioinnin asetelmaa, jossa yksilöllisiin tavoitteisiin oli mahdollista kytkeä käytettyjen interventioiden seuraaminen (Fischer & Corcoran 2007; Rostila & Mäntysaari 1997). Tapauskohtaista asetelmaa on käytetty, jos halutaan määrämuotoista tietoa asiakkaan tilanteessa tapahtuneiden muutosten ja työmenetelmien välisestä yhteydestä (Bloom, Fischer & Orme 2008).

Kuntouttavan sosiaalityön laajuus ja tavoitteet huomioiden mielekkäimmäksi mitausvaihtoehdoksi osoittautui kysymyksiin pohjautuva verkkopohjainen kyselylomake. Kysymykset työstettiin arviointitutkijoiden ja projektin työntekijöiden toimesta. Mittarin rakentamisessa hyödynnettiin projektile asetettuja tavoitteita sekä projektissa työskentelevien palveluohjaajien näkemyksiä sii-

tä, millaisia asioita on syytä arvioida. Työntekijöiltä tiedusteltiin, millaisia tavoitteita he asettavat työlleen ja millaisia menetelmiä ja toimintatapoja he käyttävät. Palveluohjaajilta saatiin heidän käyttämänsä asiakkaille suunnatut kysymykset. Mittari rakentui siten lähinnä induktiivisesti (Sheppard 2004, 51). Lisäksi kysymysten työstämisessä käytettiin arvioitsijoiden aikaisempaa kokemusta mittareiden rakentamisesta ja asiakaslähtöisten arviointien toteuttamisesta (esim. Kotiranta, Kivipelto & Kokkonen 2007; Lindqvist 1996). Mittarin kehittämisessä perehdyttiin myös aiempiin vastaaviin kehittämisprosesseihin ja malleihin (Bowen, Bowen & Woolley 2004, 511; Sheppard 2004).

Mittarin rakenne ja osiot

Mittari sisältää omat kysymykset työntekijöille ja asiakkaille, joten sen avulla on mahdollista saada esiin myös eri toimijoiden näkemys mitattavista ilmiöistä ja näkemyksiin liittyvät erot (Kivipelto ym. 2010). Asiakkaan tilanteessa tapahtuneiden muutosten ja työmenetelmien välisen yhteyden arvioimiseksi tarvittiin tietoa työntekijöiden toiminnasta asiakkaiden kohdalla eri vaiheissa. Tapauskohtaisessa asettelussa tiedonkeruu aloitetaan välittömäs-

ti niin sanottujen interventioiden alettua (Fischer & Corcoran 2007, 5). Jokaisen asiakkaan tuli täyttää ensimmäinen kysely siinä vaiheessa, kun hän on aloittanut projektin, toinen noin puolen vuoden kuluttua projektissa aloittamisen jälkeen ja kolmas projektin päätyttyä. Työntekijöiden (palveluohjaajat, sosiaalityöntekijät ja työvoimaneuvojat) tehtävänä oli täyttää kunkin asiakkaan kohdalta kysely projektin alkaessa ja päättyessä. Kun samat kysymykset toistetaan kolme kertaa projektin tai ohjelman aikana, voidaan mitata ilmiöiden muuttumista ajallisesti (ks. myös Faul & van Zyl 2004, 570). (Ks. kuvio 1).

Arviointimittarissa on yhdeksän teemaa: (1) odotukset hankkeelta, (2) motivaatio ja asenteet, (3) elämänhallinta, (4) toimeentulo, (5) sosiaaliset suhteet ja ympäristö, (6) työelämä, (7) yhteistyö, vuorovaikutus ja kommunikointi, (8) asiointi ja (9) palveluohjaus (Kivipelto ym. 2010). Mittarissa kunkin teeman alla on 1–6 väittämää. Väittämien asteikko noudattaa perinteistä järjestelmäasteikkoa (1–10), koska sen oletetaan olevan suurimmalle osalle vastaajista tuttu ja ymmärrettävä (Faul & van Zyl 2004, 569). Kuviossa 2 on esimerkki toimeentulo-teemaan liittyvistä kysymyksistä.

Kuvio 1. Valtaväylä-hankkeen arvioinnissa toteutetut mittausvaiheet

Toimeentulo-teema

Rahani riittävät kuukausittaisiin menoihini

1 = Ei lainkaan

10 = Hyvin

Valitse *vain yksi* seuraavista:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 8
- 9
- 10

Olen tyytyväinen nykyiseen taloudelliseen tilanteeseeni

1 = Erittäin tyytymätön

10 = Erittäin tyytyväinen

Valitse *vain yksi* seuraavista:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 8
- 9
- 10

Kuvio 2. Esimerkki toimeentulo-teemaan liittyvistä kysymyksistä

Bloomin ym. (2008, 37, 62–63) mukaan sosiaalisuudessa ongelmat on saatava määrällisesti mitattavaan muotoon, jotta niiden muutosta voitaisiin arvioida. Mittarin kehittämisessä pyrittiin huomioimaan, että jotkut ilmiöistä ovat objektiivisemmin, toiset subjektiivisemmin määriteltävissä. Esimerkiksi rahojen riittävyys voi olla varsin välittömästi havaittava ja mitattava asia. Tulokkaimisempaa on asiakkaan kokema tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen, mutta sillekin on mahdollista antaa asiakkaan kokema lukuarvo.

Kyselyyn sisältyi myös avoimia kysymyksiä, joissa tiedusteltiin osallistujan toiveita hankkeen suhteen ja toiveiden toteutumista. Avoimia kysymyksiä käytettiin ainoastaan kunkin osallistujan henkilökohtaisten tavoitteiden kartoittamiseen. Ensimmäisessä

ja toisessa kyselyssä oli kaksi ja kolmannessa neljä avointa kysymystä. Mittarin rinnalla päätettiin toteuttaa myös laadullista tiedonkeruuta haastatteluin, joka on raportoitu hankkeen loppuraportissa (Hemminki & Päälysaaho 2012).

Projektissa kullekin asiakkaalle annettiin numeerinen tunniste, jolla hän pääsi kirjautumaan kyselyjen täyttäjäksi. Myös työntekijät käyttivät aina kyseisen asiakkaan tunnistetta kirjautuessaan vastaamaan työntekijöille suunnattuja kyselyjä. Tarkoituksena oli, että kunkin asiakkaan kohdalla tietoa tulotettiin keräämään yhteensä yhdeksässä eri vastausseiossa, mikäli kaikki osapuolet täyttäsivät kyselyn osaltaan. Tunnisteen avulla mahdollistettiin esimerkiksi työntekijän toimenpiteiden ja asiakkaan tilanteessa tapahtuneiden muutosten ja niiden mahdollisten yhteyksien jäljittäminen.

Luotettavuuden ja vakauden huomioiminen mittarin kehittämisvaiheessa

Mittarin validointiprosessissa arviointiin mittarin validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti kertoo, mitataanko sitä mitä mittarin on tarkoitus mitata (Sheppard 2004, 80). Valta-aväylä-projektin arvioinnin kannalta sisäistä validiteettia pohdittiin erityisesti siitä näkökulmasta, edustivatko mittarin teemat ja niihin liittyvät kysymykset juuri niitä asioita, joita projektilla tavoiteltiin. Tätä selvitettiin aluksi koevastauksin, joihin projektin työntekijät osallistuivat. Koevastauksen jälkeen kyselyjä muokattiin edelleen. Sisällöllisen validiteetin arviointia on tehty myös hankkeen arvioitsijoiden sekä arvioitsijoiden ja hankkeen työntekijöiden välisissä tapaamisissa. Mittarin luotettavuuden ja vakauden arviointia on tehty välillisesti myös hankkeen ohjausryhmässä. Ohjausryhmä on hyväksynyt arvioitavat asiat ja arvioinut mittarin toimivuutta tulosten esittelyn yhteydessä.

Keskeistä mittarin validiteetin arvioimisessa on kuitenkin se, miten hyvin teoreettiset käsitteet on onnistuttu operationalisoimaan niin, että mittarin kysymykset todella

mittaavat teoreettisia ilmiöitä. Arviointimitarissa kysymykset johdettiin hankkeen tavoitteista. Esimerkiksi tavoitetta ”terveyden ja toimintakyvyn lisääntyminen” mitattiin väittämällä: ”Koen fyysisen terveydentilani rajoittavan työllistymistäni”, ”Koen psyykkisen terveydentilani rajoittavan työllistymistäni”. Kaikkien väittämien kohdalla yhteys tavoitteisiin ei kuitenkaan ole näin suora. Esimerkiksi mittarin kysymykset ”Olen väsynyt ja uupunut” tai ”Minulla on nukahtamisvaikeuksia tai unettomuutta tai unirytmieni on häiriintynyt” liittyivät vastaajan terveydentilan tai elämäntilanteen arvioimiseen.

Reliabiliteetti kuvaa mittaamisen tarkkuutta ja mittaustulosten pysyvyyttä, jos mittaaminen toistetaan samojen olosuhteiden vallitessa (Sheppard 2004, 79). Mittarin käyttöönottovaiheessa pyrittiin huolehtimaan siitä, että työntekijät ovat saaneet mahdollisimman yhdenmukaiset ohjeet mittarin käytölle. Ohjeistusta ei kuitenkaan systematisoitu niin, että se olisi ollut alusta alkaen täysin sama ja muuttumaton. Tämä johtuu siitä, että mittaria on samalla kehitetty kun siihen on alettu vastata. Tämä alentaa hieman vastausten tarkkuutta ja mittaustulosten pysyvyyttä.

Mittarin luotettavuuden ja vakauden arviointia asiakasvastausten pohjalta

Mittarin luotettavuutta ja vakautta arvioidaan tässä asiakkaille kehitetyn mittarin tuottaman tiedon perusteella. Artikkelissa käytössä olleet vastaukset on saatu projektin arviointijärjestelmän ylläpitäjältä 10.8.2011, jolloin projektin oli ehtinyt aloittaa jo reilut 200 asiakasta. Ensimmäisen vaiheen asiakasvastauksia oli käytössä 103, toisen vaiheen 69 ja kolmannen vaiheen 18 kappaletta.

Asiakkaat eivät vastanneet eri vaiheiden kyselyihin odotusten mukaisesti. Kahdeksan asiakasta oli vastannut ainoastaan toisen vaiheen ja kolmannen vaiheen kysymyksiin. Viisi oli vastannut ensimmäisen ja kolmannen vaiheen, mutta ei lainkaan toisen vaiheen kysymyksiin. Vaikka vastaajien määrä lisääntyi projektin edetessä, ei vastauksia saatu juu-

rikaan niin, että samat ihmiset olisivat vastanneet kaikkiin vaiheisiin. Ainoastaan kaksi asiakasta vastasi kaikkien kolmen vaiheen kysymyksiin.

Mittauksen validiteettia pystyttiin lisäämään tekemällä hankkeen asiakkaille sekä sosiaalityöntekijöille, työvoimaneuvojille ja hankkeen palveluohjaajille omat mittarit, joiden avulla he saivat arvioida asiakkaan etenemistä hankkeesta. Näin voitiin lisätä mittauksen ja arvioinnin luotettavuutta tarkastelemalla toimintaa ja sen tuloksia monesta eri näkökulmasta. Mittarin luotettavuutta lisäsivät myös avoimet kysymykset, joissa vastaajat pystyivät tuomaan esiin lisätietoja valmiiksi luokiteltujen vastausvaihtoehtojen ulkopuolelta.

Mittarin validiteetin arvioimiseen liittyy keskeisesti myös sen pohtiminen, miten hyvin asiakkaille suunnattuun kysymyspatteristoon on saatu operationalisoitua arvioitavan toiminnan keskeiset tavoitteet. Asiakkaille suunnattuja moinvalintakysymyksiä oli kussakin arviointivaiheessa yhteensä 26 kappaletta. Operationalisoinnin onnistumista arvioitiin rakentamalla yksittäisistä kysymyksistä pääkomponenttianalyysin avulla summamuuttujia ja tarkasteltiin, vastaavatko summamuuttujien sisällöt hankkeen tavoitteita.

Summamuuttujien avulla voidaan parantaa mittarin vakautta eli yhtä reliabiliteetin osa-aluetta, kun samaa asiaa mitataan useammalla eri kysymyksellä. Tällöin ei ole niin merkittävää, jos vastaaja valitsee jostain yksittäisestä kysymyksestä esimerkiksi vahingossa väärän vaihtoehdon. Toisaalta tällöin tulee keskeiseksi kiinnittää huomio reliabiliteetin toiseen osa-alueeseen eli muodostetun summamuuttujan yhtenäisyyteen.

Summamuuttujien yhtenäisyyttä mitattiin Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Hankkeen päätavoitteet oli johdettu mittarissa useammaksi kysymykseksi, joilla kunkin tavoitteen toteutumista arvioitiin. Mittarin ensimmäisen vaiheen asiakasvastauksista tehdyn pääkomponenttianalyysin avulla ja käyttäen komponenttien muodostamisessa apuna hankkeen päätavoitteita hahmottui seitsemän eri osa-aluetta, joista muodostettiin summamuuttu-

jat. Cronbachin alfa-kertoimen perusteella arvioitiin sitä, miten hyvin summamuuttujaan sisällytetyt kysymykset mittasivat lopulta samaa tavoitetta. Tämän jälkeen myös kakkosvaiheen asiakasvastauksia tarkasteltiin pääkomponenttianalyysin avulla ja vertailtiin tuloksia ensimmäisen vaiheen asiakasvastauksista johdettuihin komponentteihin.

Muodostetut seitsemän summamuuttujaa olivat:

- Motivaatio ja tavoitteellisuus sekä usko Valtaväylä-projektin onnistumiseen
- Työelämäsuuntautuneisuus ja pystyvyys-odotukset
- Terveys ja elämänhallinta
- Toimeentulo
- Sosiaaliset suhteet
- Rohkeus ja itsetunto sekä luottamus omiin kykyihin
- Palvelutarpeen tyydyttyminen.

Nämä seitsemän kokonaisuutta sekä kuhunkin kokonaisuuteen liittyvät osiot on esitetty taulukossa 1. Ensimmäisen vaiheen asiakasvastauksia oli käytössä 103 kappaletta ja toisen vaiheen asiakasvastauksia 69 kappaletta. Toisen vaiheen vastaajista 38 oli sellaisia, jotka eivät olleet vastanneet ykkösosion kyselyyn hankkeen alkaessa eli toisessa vaiheessa oli 38 täysin uutta vastaajaa.

Yleensä .70 ylittäviä Cronbachin alfa-arvoja on pidetty hyvinä eli tässä muodostettujen summamuuttujien yhtenäisyyttä voidaan pitää suurimmaksi osaksi kohtuullisena ensimmäisen vaiheen summamuuttujien osalta. Palvelutarpeen tyydyttymistä mittaava osio ei tosin ollut kovin yhtenäinen, ja sen sopivuus summamuuttujaksi vaatii vielä lisätarkasteluja suuremman vastaajajoukon pohjalta. Lisäksi summamuuttujien ulkopuolelle jouduttiin tässä vaiheessa jättämään joitain kysymyksiä, jotka eivät yksiselitteisesti sopineet yhteen muiden kysymysten kanssa. Tällainen oli esimerkiksi kysymys päihteen käytöstä, joka yksittäisenä tekijänä on kuitenkin ratkaisevassa osassa sosiaalisen kuntoutumisen prosessissa.

Toisaalta stressinhallintakeinoja mittaava muuttuja otettiin sisältönsä takia mukaan roh-

keutta ja itsetuntoa koskevaan kokonaisuuteen, vaikka sen mukaan ei ollut täysin perusteltua ensimmäisen kyselyn vastausten perusteella. Stressinhallinta-muuttuja kuitenkin korreloi selvästi muiden summamuuttujan osioiden kanssa toisessa arviointivaiheessa ja sen lisääminen summamuuttujaan nosti selvästi toisessa vaiheessa summamuuttujan alfa-kertoimetta. Jatkossa tämän muuttujan yhteyttä muihin rohkouksiin ja itsetuntoa kuvaaviin muuttujiin tulee kuitenkin vielä selkeyttää ja pohtia myös sitä, miten asiakkaiden ymmärrys eri muuttujien eli kysymysten sisällöstä voi muuttua hankkeen aikana.

Ykkös- ja kakkosvaiheen asiakasvastauksen vertailu kertoo asiakkaiden omien tavoitteiden muuttumisesta hankkeen aikana. Motivaatiota ja tavoitteellisuutta sekä työelämäsuuntautuneisuutta mittaavat muuttujat latautuivat samalle faktorille voimakkaasti ykkösosiossa, mutta eivät niinkään kakkosvaiheessa. Tämän voi tulkita merkitseväksi sitä, että hankkeen alussa sekä asiakkaiden motivaatio ja tavoitesuuntautuneisuus että suuntautuminen työmarkkinoille liittyivät yleiseen odottavaan asennoitumiseen hankkeeseen. Hankkeen jatkuessa ja esimerkiksi työllistymismahdollisuuksien todentuessa tavoitteet mahdollisesti siirtyivät työmarkkinoilta muualle. Tätä tulkintaa tukee se, että tavoitesuuntautuneisuutta kuvaavien muuttujien keskiarvot eivät muuttuneet ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä, kun taas työelämäsuuntautuneisuutta kuvaavien muuttujien keskiarvot laskivat.

Kaikkien summamuuttujien osalta osioiden valinnat ja tulokset tehtiin viime kädessä hankkeen tavoitteiden ja keskeisten teemojen perusteella. Lopulliset summamuuttujien rakennevalinnat tehtiin siis teoreettisin perustein eikä pelkästään tilastollisiin tunnuslukuihin perustuen.

Voiko yksittäisten kysymysten sitten katsoa onnistuneen niin, että kysymykset yhdessä mittaavat palvelun keskeisten tavoitteiden saavuttamista? Analyysien perusteella voidaan arvioida, että kysymyspatteriin on kohtuullisen hyvin onnistuttu sisällyttämään muuttujia, jotka mittaavat toiminnan keskeis-

Taulukko 1. Summamuuttujat ja Cronbachin α -kertoimet ensimmäisen ja toisen vaiheen asiakaskyselyn perusteella

Summamuuttuja	Keskiarvo, 1. kysely (n=103)	Keskiarvo, 2. kysely (n=69)	Summa- muuttujan Cronbachin α , 1. kysely	Summa- muuttujan Cronbachin α , 2. kysely
Motivaatio ja tavoitteellisuus sekä usko Valtaväylä-hankkeen onnistumiseen (asteikko 1-10)	8,1	7,9	.821	.854
Uskon, että Valtaväylä-hankkeessa saan asettaa omat tavoitteeni ja tulen kuulluksi.	8,4	8,3		
Uskon, että Valtaväylä-hankkeen työntekijät tukevat minua ja saadusta tuesta on paljon hyötyä.	8,8	8,4		
Olen valmis työskentelemään asettamieni tavoitteiden saavuttamiseksi.	8,0	7,9		
Olen asettanut itselleni tavoitteita saavuttaakseni positiivisia muutoksia elämässäni.	7,1	7,1		
Työelämäsuuntautuneisuus ja pystyvyyssodotukset (asteikko 1-10)	7,0	7,1	.785	.704
Olen luottavainen työllistymiseni suhteen.	6,3	6,0		
Koen, että minulla on annettavaa työelämässä.	7,5	7,4		
Toivon työllistyväni Valtaväylä-hankkeen avulla.	8,2	7,8		
Terveys ja elämänhallinta	5,3	5,2	.739	.697
Olen väsynyt ja uupunut	5,6	5,7		
Koen psyykkisen terveystilani rajoittavan työllistymistäni	4,3	3,4		
Viime vuosien aikana oma selviytymiseni on ollut koetuksella.	6,2	6,8		
Koen fyysisen terveydentilani rajoittavan työllistymistäni.	4,6	4,8		
Minulla on nukahtamisvaikeuksia tai unettomuutta tai unirytmieni on häiriintynyt.	5,7	5,5		
Toimeentulo (Asteikko 1-10)	3,6	3,6	.759	.871
Olen tyytyväinen nykyiseen taloudelliseen tilanteeseeni.	3,1	3,3		
Rahani riittävät kuukausittaisiin menoihini.	4,1	4,0		
Sosiaaliset suhteet (Asteikko 1-10)	6,9	6,8	.718	.702
Minulla on ystäviä tai tuttavuuksia.	6,6	6,4		
Ihmisuhteeni ovat enimmäkseen tyydyttäviä.	7,2	7,3		
Rohkeus ja itsetunto (Asteikko 1-10)	6,8	6,8	.684	.654
Minun on helppo mennä itselleni vieraisiin paikkoihin.	6,1	5,8		
Tunnistan missä olen hyvä.	7,3	7,5		
Voin olla aidosti oma itseni asioidessani viranomaisten kanssa.	7,6	7,7		
Minulla on stressinhallintakeinoja, jotka toimivat hyvin erilaisissa tilanteissa.	6,2	6,4		
Palvelutarpeen tyydyttäminen (Asteikko 1-10)	7,3	7,0	.639	.444
Voin kertoa ainakin jollekin viranomaiselle tai työntekijälle luottamuksellisesti henkilökohtaisista asioistani.	7,2	7,0		
Koen, että minulla on käytössä arkielämäni sujumisen kannalta tarpeelliset palvelut.	7,4	6,9		

ten tavoitteiden toteutumista hieman eri puolilta. Mittarin validiteettia lisää, että samaa asiaa, jota ei suoraan yksittäisellä kysymyksellä voida mitata, tarkastellaan useammalla kysymyksellä. Mittarista rakentui osiot hankkeen keskeisten tavoitteiden eli terveyden ja toimintakyvyn kohoamisen, osallisuuden lisääntymisen, köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen sekä työmarkkina-aseman parantamisen mittaamiseen. Jotkut summamuuttajat liittyivät useampaan päätavoitteeseen.

Mittarin validiteettiin liittyy myös mittauksen oikea-aikaisuus. Arviointimittarin yhtenä tarkoituksena oli saada yhdistettyä työntekijöiden käyttämät menetelmät asiakkaan tilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Mittarin validiteettia tämän suhteen vähentää se, että aineistosta ei selviä tarkasti se, missä vaiheessa mitäkin menetelmää on käytetty. Koska sekä asiakkaat että työntekijät ovat tehneet yksö- ja kakkosvaiheen arviointia eri vaiheissa vaihdellen asiakkaan mukaan, ei pitkään jatkuneen hankkeen aikana tehtyjä toimenpiteitä tai käytettyjä työmenetelmiä voi suoraan yhdistää asiakkaan tilanteessa tapahtuneeseen muutokseen. Arviointia voisi tässä suhteessa tarkentaa esimerkiksi merkitsemällä arviointipäivämäärän sekä asiakas- että työntekijäarviointeihin.

Pohdintaa arviointimittarin toimivuudesta kuntouttavan sosiaalityön välineenä

Työllistämispalveluissa ja työllisyyden lisäämiseen keskittyvissä projekteissa arvioinnin on koettu helposti painottuvan vain työllisyyslukujen tarkasteluun (Tuusa 2005, 59). Tässä artikkelissa tarkastellun arviointimittarin avulla voidaan saada tietoa siitä, millaisia tavoitteita ihmiset itse asettavat kuntoutumiselleen, millaisia odotuksia heillä on ja miten he kokevat tavoitteiden saavutetun. Mittaamisen toistaminen määräjain tuo esiin pienetkin muutokset. Mittarin avulla on mahdollista saada tietoa siitä, miksi jotkut asiakkaat saavuttivat asettamansa tavoitteet hyvin ja toiset huonosti.

Kattavan tiedon saaminen edellyttää kui-

tenkin, että mittarin käyttöön sitoudutaan ammattilaisten keskuudessa ja asiakkaita ohjataan systemaattisesti vastaamaan kyselyihin. Valtaväylä-projektissa tietoon tai tutkimuksellisuuteen perustuvaa työtä ei vielä mielletty kovin tärkeänä ammattilaisten keskuudessa, minkä vuoksi mittarilla koottu tieto jäi osittain vajaaksi. Tutkimuksellisuuden tärkeys on tuotava esille jo ammattilaisten koulutuksessa ja mielletävä se osaksi työtä myös työyhteisöissä. Muutoin tutkimukset ja arvioinnit koetaan vain ylimääräisenä vaivana, joka ei kuulu omaan työhön (Hemminki & Päälyssaho 2012, 4).

Arviointimittari sisältää osa-alueita, joiden on monessa tutkimuksessa todettu liittyvän olennaisesti kuntouttavaan sosiaalityöhön (ks. esim. Liukko 2006; Tuusa 2005). Tällaisia olivat esimerkiksi summamuuttajat ”motivaatio ja tavoitteellisuus sekä usko hankkeen onnistumiseen”, ”rohkeus ja itsetunto sekä luottamus omiin kykyihin” sekä ”työelämäsuuntautuneisuus ja pystyvyysodotukset”. Koska teemoja lähestytään asiakkaiden omien toiveiden ja odotusten kautta, on mittarilla mahdollisuus tuottaa tietoa asiakkaiden oletuksista kyseistä palvelumuotoa kohtaan. Alkuun odotukset ovat korkealla ja ne madaltuvat, jollei muutosta parempaan ole näköpiirissä. Arviointimittarin avulla asiakkaan tilanteen edistymistä voidaan seurata ja keskustella eri odotuksiin vastaamisesta. Asiakas näkee myös itse omien odotustensa muuttamisen eri vaiheissa.

Aikuissosiaalityössä on havaittu, että asiakkaiden motivaatio ja myönteinen asenne edistävät tavoitteiden saavuttamista (Kivipelto ym. 2013, 102–103). Myös terapiatutkimuksissa asiakkaiden odotuksilla on todettu olevan myönteinen vaikutus hoidon tuloksellisuuteen (Kuusisto & Saarnio 2012, 290). Kun asiakas uskoo annettuun hoitoon ja odotukset hoitoa kohtaan ovat korkealla, on myös eteneminen selvempää. On todettu, että asiakkaan usko omiin kykyihinsä muuttaa toimintaansa on selvässä yhteydessä hoidon tuloksellisuuteen. (Kuusisto & Saarnio 2012; ks. myös Kotiranta 2008, 87–89.) Asiakkaiden uskomuksia hyvästä ilmapiiiristä, odotuksia hankkeen

onnistumisesta sekä asiakkaan omia pystyvyysodotuksia mittaavien kysymysten mukanaolon voi katsoa lisäävän arviointimittarin validiteettia, koska näiden tekijöiden on muissa tutkimuksissa todettu olevan niin keskeisesti yhteydessä hoidon tai palvelun onnistumiseen. Pienten askelten kautta tapahtuvan muutoksen osoittaminen voi olla asiakkaalle myös palkitsevaa (Tuusa 2005, 58–59). Edistymisen osoittaminen on yleensä vaikeaa muulla tavoin, kun kyseessä on pitkään jatkuneet epäsuotuisat tilanteet.

Mittarin tausta-ajattelussa on hyödynnetty realistisen arvioinnin periaatteita, mutta arvioinnin teorettinen perustelu on jäänyt lopulta ohueksi. Realistisen arviointiprosessin aloittamisessa pidetään tärkeänä, että alkuun tarkastellaan teorioita, jotka selittävät eri interventioiden toimivuutta tietyissä olosuhteissa (Pawson ja Tilley 1997; ks. myös Jackson & Kolla 2012). Teorian ohuus on syynä myös siihen, että mittari on painottuneesti yksilön toimintaa arvioiva. Mittarissa on eniten kysymyksiä toimintakykyyn ja osallisuuteen, osallistujan omiin tavoitteisiin sekä omaan tai läheisten terveyteen liittyen. Vähiten kysymyksiä on toimeentuloon ja köyhyyteen ja syrjäytymiseen ja työllistymiseen liittyen.

Antti Särkelä (2004, 41) on korostanut kuntouttavan sosiaalityön tulosten arvioinnin yhteyttä yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Hänen mukaansa kuntouttavan sosiaalityön tulokset ovat mitä suurimmassa määrin yksilön ulkopuolella. Arviointimittaria tulee vielä kehittää, jos halutaan saada enemmän tietoa yhteiskunnallisten tavoitteiden arviointiin. Mittarin painottuminen yksilön toiminnan arviointiin lisää myös riskiä sille, että mitataan vain asiakkaiden yksilöllisiä eroja hankkeen toiminnan tuottaman muutoksen sijaan. Samalla rakenteelliset ongelmat helposti yksilöllistetään: esimerkiksi työttömyyden ratkaiseminen jää asiakkaan harteille (Telén 2007, 70; Tuusa 2005, 22). Tämä on olennainen kysymys myös arviointimittarin validiteetin kannalta. Teoreettisen viitekehyksen puuttuessa ei myöskään voida testata mahdollisia hypoteeseja esimerkiksi eri olosuhteiden vaikutuksista tavoitteiden saavuttamiseen.

Mittarin kehittämisessä on huomioitava myös sen modifiointi erilaisten taustamuuttujien suhteen. Esimerkiksi ikä, sukupuoli ja siviilisääty ovat merkittäviä tekijöitä, mutta myös henkilön asuinpaikka vaikuttaa merkittävästi muiden muassa työmahdollisuuksiin ja palveluiden saantiin. Kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuutta arvioitaessa pelkät tulokset eivät riitä. On saatava selville, millaisilla työmenetelmillä on onnistuttu tukemaan tai edistämään tietyssä elämäntilanteessa olevien asiakkaiden osallisuutta, toimintakykyä tai terveyttä.

Mahdollisuudet kehittää kuntouttavaa sosiaalityötä arviointimittarin avulla

Kaikelta sosiaali- ja terveysalan työltä odotetaan vaikuttavuutta ja näyttöä vaikuttavuudesta (Raunio 2010, 387; Ronnby 2010). Sosiaalityö ei voi pohjautua vain kokemustietoon tai tietoon, jota ei ole koeteltu tieteellisin menetelmin. Vaikuttavuutta ei siten voi osoittaa vain sillä, että esimerkiksi asiakkaat ilmaisevat saaneensa tarpeenmukaista apua ja tukea. Lisäksi on hyödynnettävä tutkimuksellisin pelisäännöin tuotettua tietoa ja tutkimuksellista tietoperustaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 50). Vaikka sosiaalityön koulutuksessa tutkimustiedon tuottamiseen annetaan tarvittavat taidot, on havaittu, että tietoa tutkimuksellisuuden edistämisestä, menetelmiä ja välineitä tutkitun tiedon tuottamiseen ja hyödyntämiseen tarvitaan yhä enemmän (Raunio 2012, 346). Tämän vuoksi myös kuntouttavan sosiaalityön merkityksen esille saaminen edellyttää toimivia arviointimalleja ja -mittareita.

”Näyttöön perustuvissa käytännöissä” (Evidence Based Practice, EBP) on kysymys siitä, että palvelut ja menetelmät pohjautuvat tutkittuun tietoon (Bloom, Fischer & Orme 2008, 13–19). Näyttökeskustelu on saanut osakseen kritiikkiä, johtuen pääosin siitä, että jotkut ovat tulkinneet näyttötiedon vievän kokonaan pois ammatillisen laaja-alaisen harkinnan. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla (Plath 2006). Näyttökeskusteluissa on tunnistettavissa toisistaan poikkeavia näkökulmia, jotka pohjautuvat erilaisiin tieteenfilosofisiin käsityksiin (Dill &

Shera 2012; Gray, Plath & Webb 2009, 4–6).

Eryityisesti poliittinen ja postmoderni näkemys näyttötiedon tuottamisesta ja hyödyntämisestä sisältävät ajatuksia, että tutkitun tiedon tulkinta ja käsittely ovat oleellinen osa näytön tuottamisen prosessia (Gray, Plath & Webb 2009, 64–71). Tätä ajattelua soveltaen artikkelissa tarkasteltu mittari tarvitsee rinnalleen myös menetelmän tai toimintamallin, jonka avulla mittarin tuottamaa tietoa käsitellään asiakkaiden kanssa ja miten työntekijät prosessoivat sitä niin, että tieto voidaan huomioida käytäntöjen kehittämisessä (Kivipelto & Karjalainen 2012, 157–158). Mallin rakentamisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi kokemuksia asiakkaiden osallistumisesta palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen. Toimijalähtöisessä kehittämisessä mukaan otetaan ne ihmiset, joita kehittäminen tavalla tai toisella koskettaa (Toikko 2006; 2009; 2012).

Arviointia voidaan täydentää esimerkiksi fokusryhmähaastatteluilta (Hemminki & Päällysaho 2012, 17, 51). Arviointiin liittyvä kehittämismalli voidaan rakentaa siten, että mittarilla toteutettava tiedonkeruu ja eri toimijoille suunnatut fokusryhmät vuorottelevat (Kivipelto & Jonsson 2012, 26). Mikäli aineistosta nousee esiin esimerkiksi pitkään toimeentulotukea saaneiden asiakkaiden tukiriippuvuus, voidaan fokusryhmäkeskusteluissa hakea siihen syitä ja etsiä ratkaisuja. Fokusryhmiin voidaan tuoda myös muuta taustatietoa, jolla on merkitystä aina kulloisenkin asian käsittelyssä. Myös asiakkaille suunnatut keskustelutilaisuudet ovat osoittautuneet hyviksi (Hemminki & Päällysaho 2012, 12). Asiakkaille suunnatuissa keskusteluissa voidaan paneutua esimerkiksi eroihin asiakkaiden työelämäään liittyvien odotusten ja saavutettujen tavoitteiden välillä.

Oli tiedon käsittelytapa sitten millainen tahansa, tulee asiakkaan tilanteeseen vaikuttavat tekijät ottaa huomioon pohdittaessa arviointitiedon sovellettavuutta. Niitä ovat esimerkiksi perhe, työ, koulutus, yhteiskunnan tila ja ympäristötekijät. Transdisiplinäärisessä mallissa hyödynnetään eri tieteenalojen tiedon ohella myös käytännön tietoa ja koke-

musta. Transdisiplinäärisuus korostaa ammattilaisen kykyä käyttää tietojaan ja taitojaan ja sovittaa toimintonsa yhteistyöverkostoissa ja moniammatillisissa tiimeissä. (Rajavaara 2007, 54, 197.) Eri alojen ammattilaisilla on erilaista tietoa asiakkaan tai potilaan tilasta ja taustoista, joten malli painottaa eri alojen asiantuntemuksen merkitystä: terveydenhuollossa asiakkaan tilasta on erilaista asiantuntemustietoa kuin sosiaalityössä. Tämänkaltaisen malli on lähellä sitä toimintatapaa, joka soveltuu hyvin kuntouttavan sosiaalityön vaikeuttavuuden arviointiin ja arviointitiedon käsittelyyn (Satterfield ym. 2009).

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan Valtaväylä-hankkeessa kehitetyn arviointimittarin toimivuutta kuntouttavan sosiaalityön kehittämisen välineenä. Mittauksen validiteettia ja reliabiliteettia arvioitiin projektissa koottujen asiakasvastausten perusteella. Mittarin osioiden yhtenäisyyttä mitattiin Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Tulokset osoittavat, että arviointimittarilla voidaan mitata kuntouttavan sosiaalityön keskeisiä osa-alueita. Mittari tuo esille asiakkaan oman motivaation, odotusten ja tavoitteiden välisen yhteyden merkityksen kuntoutumisen prosessissa. Mittaria tulee vielä kehittää kokoamaan tietoa yhteiskunnallisten tekijöiden merkityksestä tavoitteiden saavuttamisessa. Myös uusien taustamuuttujien lisäämistä mittariin suositellaan. Kuntouttavan sosiaalityön menetelmiin liittyviä kysymyksiä on mahdollista vielä tarkentaa. Mittarin käyttö edellyttää ammattilaisten sitoutumista tietoon perustuvaan sosiaalityöhön. Mittarin rinnalle suositellaan kehitettäväksi toimintamalli, jonka avulla mittarin tuottamaa tietoa käsitellään asiakkaiden kanssa. Toimintamalli ohjaisi myös tiedon hyödyntämistä käytäntöjen kehittämisessä.

Abstract

The article discusses the Valtaväylä-measure's functionality for the development of empowering social work. Measure's validity and reliability were evaluated on the basis of Valtaväylä-project's client responses. Measure's coherence was measured using the Cronbach alpha coefficient. The results indicated that by using the measure it is possible to evaluate the main aspects of empowering social work. Measure lifts up the importance and connection of client's own motivation, expectations and goals in the process of rehabilitation. The measure should be developed further to collect information of social factors in achieving the goals. It is also recommended to add new background variables to the measure. Questions related to empowering social work could be specified more accurately. Using the measure requires professionals' commitment to knowledge based social work. Alongside the measure, it is also recommended to develop a working model which helps dealing the information with clients. The working model would also steer the use of information in developing the practices.

**YTT Minna Kivipelto, tutkimuspäällikkö,
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos**

**VTM Sanna Blomgren, tutkija,
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos**

Lähteet

- Autti-Rämö I, Vainiemi K, Sukula S, Louhenperä A (2011) GAS-menetelmä. Käsikirja. Versio 2. Kela. Kuntoutuspalvelut. Gas-menetelmä, materiaalia. Päivitetty 1.6.2011. [http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/\(WWWAllDocsById\)/68378A01AED3A1C2257727003F01B0/\\$file/GAS_kasikirja_100518.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/(WWWAllDocsById)/68378A01AED3A1C2257727003F01B0/$file/GAS_kasikirja_100518.pdf), poimittu 1.10.2012.
- Bloom M, Fischer J, Orme JG (2008) Evaluating practice. Guidelines for the accountable professional. 6th edition. Harlow: Pearson Education.
- Bowen NK, Bowen GL, Woolley ME (2004) Constructing and validating assessment tools for school-based practitioners. The Elementary School Success Profile. Teoksessa Roberts A, Yeager KR (toim.) Evidence-Based Practice Manual. Research and Outcome Measures in Health and Human Services. Oxford. Oxford University Press. 509–517.
- Dill K, Shera, W (2012) Integrative Themes, Lessons Learned, and Future Challenges. Teoksessa Dill, K, Shera, W (toim.) Implementing Evidence-Informed Practice. International Perspectives. Toronto. Canadian Scholars' Press. 231–241.
- Faul AC, van Zyl MA (2004) Constructing and validating a specific multi-item assessment or evaluation tool. Teoksessa Roberts AR, Yeager KR (eds.) Evidence-Based Practice Manual. Research and Outcome Measures in Health and Human Services. Oxford. Oxford University Press. 564–581.
- Fischer J, Corcoran K (2007) Measures for Clinical Practice and Research. A Sourcebook. Fourth Edition. Volume 1. Couples, Families and Children. New York. Oxford University Press.
- Gray M, Plath D, Webb SA (2009) Evidence-based social work. A critical stance. London. Routledge.
- Hemminki A, Päällysaho S (2012) Valtaväylä vai kylänraitti? Valtaväylä-hankkeen arviointiraportti. Seinäjoki. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Jackson SF, Kolla G (2012) A New Realistic Evaluation Analysis Method: Linked Coding Context, Mechanism, and Outcome Relationships. American Journal of Evaluation 33, 3, 339–349.
- Karjalainen P (2011) Aikuissosiaalityö. Teoksessa Kananaja A, Lähteinen M, Marjamäki P (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki. Tietosanoma. 211–216.
- Karjalainen P (2012) Realistinen arviointi kuntouttavan sosiaalityön vaikuttavuudesta. Teoksessa Pohjola A, Kemppainen T, Väyrynen S. Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 162–198.
- Karjalainen P, Blomgren S (2004) Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkua nuorille. FinSoc arviointiraportteja 2. Helsinki. Stakes.
- Kivipelto M, Blomgren S, Karjalainen P, Saikkonen P (2013) Yhteenveto ja johtopäätökset. Teoksessa: Kivipelto M, Blomgren S, Karjalainen P, Saikkonen P (toim.) (2013) Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Raportteja 8. Helsinki. 101–109.
- Kivipelto M, Jonsson PM (2012) Arvioinnin toteuttaminen. Teoksessa Kivipelto M, Larivaara M, Andersson A, Heinämäki L, Jonsson PM, Kotiranta T, Vuorenmaa M (toim.) Näkökulmia arviointiin. Kaste-ohjelman valtionavustushankkeet. Terveys-

- den ja hyvinvoinnin laitos, Raportteja 33. Helsinki. 21–30. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80462/URN_ISBN_978-952-245-649-6.pdf?sequence=1, poimittu 1.10.2012.
- Kivipelto M, Karjalainen P (2012) Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnista. Teoksessa Hänninen S, Junnila M (toim.) Vaikuttavatko politiikkatoimet? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 15, Helsinki. 151–158.
- Kivipelto M, Kotiranta T, Päällysaho S, Hemminki A (2010) Arviointimittarin kehittäminen Valtaväylä-hankkeessa. Vipuvoimaa EU:lta 2007–2013. Seinäjoki. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoki.
- Kotiranta T (2008) Aktivoiminnan paradoksit. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 335. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- Kotiranta T, Kivipelto M, Kokkonen E (2007) Tieka-projekti valtaistumisen mahdollistajana. Teoksessa Järvelin, J, Lemström, E (toim.), Tietoyhteiskuntaa tasapainottamassa. Tieka-projekti ja kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiudet Keski-Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. 70–91.
- Kuntoutuslonteko (2002) Valtioneuvoston kuntoutuslonteko Eduskunnalle. STM. Julkaisuja 6. Helsinki. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/ehosisallys29.htm>, poimittu 1.10.2012.
- Kuusisto K, Saarnio P (2012) Päihdehoidon toimivuus yleisten tekijöiden valossa. Katsaus projektin tuloksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77,3, 290–301.
- Lindqvist T (1996) Miten tukea selviytymistä? Sosiaalityökurssien evaluaatiotutkimus. Helsingin sosiaaliviraston julkaisusarja D 1. Helsinki. Helsingin sosiaalivirasto.
- Liukko E (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Socca ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki. Heikki Waris -instituutti. http://www.socca.fi/files/78/Kuntouttavaa_sosiaalityota_paikantamassa.pdf
- Pawson R, Tilley, N (1997) *Realistic Evaluation*. London: Sage.
- Plath D (2006) Evidence-Based Practice: Current Issues and Future Directions. *Australian Social Work* 59, 1, 56–72.
- Rajavaara M (2007) Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Raunio K (2010) Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? *Janus* 18, 4, 387–395.
- Raunio K (2012) Virikkeitä sosiaalityön tutkimusperustaisen käytännön kehittämiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 77, 3, 346–348.
- Ronby A (2010) Vaatimus näyttöön perustuvista menetelmistä tukahduttaa sosiaalityötä. *Sosiaalitieto* 6–7, 10, 24–25.
- Rostila I, Mäntysaari M (1997) Tapauskohtainen evaluatio sosiaalityön välineenä. Raportteja 212. Helsinki. Stakes.
- Satterfield JM, Spring B, Brownson RC, Mullen EJ, Newhouse RP, Walker BB, Whitlock EP (2009) Toward a transdisciplinary model of evidence-based practice. *The Milbank Quarterly* 87, 2, 368–390.
- Sheppard M (2004) *Appraising and Using Social Research in the Human Services. An Introduction for Social Work and Health Professionals*. London & Philadelphia. Jessica Kingsley Publishers.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 19. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-11731.pdf, poimittu 14.8.2012.
- Sosnet (2009–2012) Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto. Yhteiskunta- ja valtiotieteiden lisensointitutkimus suorittettava erikoissosiaalityöntekijän koulutus. Kuntouttava sosiaalityö -erikoisan opetussuunnitelma 2009–2012. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f51a4e79-5dca-4849-ae1b-556f628e2ccb>, poimittu 1.10.2012.
- Särkelä A (2004) Sosiaalityö yhtenä välttämättömänä työnä yhteiskunnallisessa työnjaossa. Teoksessa Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä -artikkelikokoelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 15. Helsinki. 36–43.
- Telén J (2007) Sosiaalityö ja työttömyys. Tutkimus sosiaalityön haasteista ja mahdollisuuksista työvoiman palvelukeskuksessa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 10. Helsinki. http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/07_11_27_tutkkats_10_telen.pdf, poimittu 1.10.2012.
- Toikko T (2006) Asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen. Työpoliittinen aikakauskirja 49, 3, 13–22.
- Toikko T (2009) Toimijalähtöinen kehittäminen. Vipuvoimaa EU:lta 2007–2013. Seinäjoki. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Toikko T (2012) Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere. Tampere University Press.
- Tuusa M (2005) Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktiivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Kuntoutussäätiö. Tutkimuksia 74. Helsinki.
- Vehkalahti K (2008) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki. Tammi.